

Cauza C-745/19**Rezumatul cererii de decizie preliminară întocmit în temeiul articolului 98 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Curții de Justiție****Data depunerii:**

10 octombrie 2019

Instanța de trimitere:

Sofiyski rayonen sad (Tribunalul de Raion din Sofia, Bulgaria)

Data deciziei de trimitere:

25 septembrie 2019

Reclamanți:

PH

IO

Pârâtă:

„Eurobank Bulgaria” AD

Obiectul litigiului principal

Cerere de rambursare a dobânzilor variabile dintr-un contract de împrumut, pe care doi consumatori le-au plătit și despre care susțin că au fost stabilite prin intermediul unei metode abuzive sau, cu titlu subsidiar, o cerere de rambursare a unei părți din aceste dobânzi

Obiectul și temeiul juridic al trimiterii preliminare

Interpretarea articolului 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 în ceea ce privește consecințele neaplicării unor clauze contractuale potențial abuzive dintr-un contract încheiat cu un consumator, în ceea ce privește părțile din acesta care nu sunt afectate în mod direct de pretinsul caracter abuziv

Întrebările preliminare

1. În cazul în care se constată că o clauză privind modificarea unilaterală a ratei dobânzii într-un contract de împrumut încheiat între un vânzător sau un furnizor și un consumator este abuzivă, instanța națională poate considera că rata dobânzii datorate prin contract a fost stabilită (în pofida faptului că în contractul inițial a fost convenit un aranjament contrar) în cuantumul determinat la data plății împrumutului?
2. În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare: Instanța națională poate acorda dobânzi în cazul existenței unei clauze abuzive care nu stabilește pe baza unei metode legale rata variabilă a dobânzii contractuale?
3. Cum ar fi afectat răspunsul la primele două întrebări de împrejurarea că, în cursul rambursării împrumutului, consumatorul și-a exprimat acordul în ceea ce privește aplicarea unei metode de stabilire a ratei dobânzii care nu conține clauze abuzive?

Dispoziții de drept al Uniunii și jurisprudența Uniunii invocate

Articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO 1993, L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273)

Hotărârea Curții din 14 iunie 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349) punctul 65

Hotărârea Curții din 30 mai 2013, Asbeek Brusse și de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341)

Dispoziții de drept național invocate

Zakon za zadalzheniyata i dogovorite (Legea privind obligațiile și contractele, denumită în continuare „ZZD”)

Conform articolului 26 alineatul 4 din ZZD, nulitatea anumitor elemente nu determină nulitatea contractului dacă dispozițiile legale obligatorii se substituie acestora *ipso iure* sau dacă se poate prezuma că tranzacția s-ar fi realizat și în absența elementelor nule.

În conformitate cu articolul 365 din ZZD, părțile pun capăt prin conciliere unui litigiu deja început sau previn începerea unui litigiu prin concesi reciproc; conform articolului 366 din ZZD, acordul privind încheierea unui contract interzis este nul, chiar dacă părțile au fost de acord cu nulitatea acestuia.

Zakon za zashtita na potrebitelite (Legea privind protecția consumatorilor, denumită în continuare „ZZP”, în vigoare de la 10 mai 2006)

„Articolul 146 (1) Clauzele abuzive din contracte sunt nule, cu excepția cazului în care acestea au făcut obiectul unei negocieri individuale.

(3) Faptul că unele condiții au fost negociate în mod individual nu exclude aplicarea prezentului capitol la restul contractului.

(5) Existența unor clauze abuzive într-un contract încheiat cu consumatorii nu determină nulitatea acestui contract, în cazul în care contractul poate continua să existe și fără aceste clauze.

Articolul 147 (1) Clauzele contractelor oferite consumatorilor trebuie să fie redactate în mod clar și precis.

(2) În cazul în care există îndoieli cu privire la sensul unei anumite clauze, se va aplica interpretarea care este favorabilă pentru consumator.”

Zakon za potrebitelskiya kredit (Legea privind creditul pentru consumatori, denumită în continuare „ZPK”, în vigoare de la 1 mai 2010)

Această lege prevede anumite cerințe în ceea ce privește efectul util al contractelor de credit pentru consumatori, începând din iulie 2014 inclusiv în ceea ce privește metoda utilizată de creditor pentru stabilirea unei rate de referință a dobânzii. Cu toate acestea, în temeiul articolului 5 din dispozițiile tranzitorii și finale, aceste dispoziții nu se aplică contractelor de credit pentru consumatori care au fost încheiate înainte de intrarea în vigoare a acesteia.

Grazhdanski protsesualen kodeks (Codul de procedură civilă, denumit în continuare „GPK”)

În conformitate cu articolul 280 din GPK, hotărârile pronunțate în apel, în care instanța s-a pronunțat contrar deciziilor de interpretare ale Varhoven kasatsionen sad (Curtea Supremă de Casație, denumită în continuare „VKS”), jurisprudenței acesteia sau hotărârilor Curții de Justiție a Uniunii Europene, pot face obiectul unui recurs în fața VKS. Ca regulă generală, VKS se pronunță cu privire la cauză în sine și o trimite spre rejudecare numai dacă sunt necesare acte de natură procedurală. În cazul trimiterii spre rejudecare, procedura începe cu actul ilicit care a condus la anularea deciziei. Ordinele VKS privind aplicarea și interpretarea legilor sunt obligatorii pentru instanța căreia i-a fost trimisă cauza spre rejudecare.

În Decizia nr. 92/9.9.2019, VKS a considerat că nulitatea - care se întemeiază pe articolul 146 alineatul (1) din ZZP - a acordului încheiat în cadrul unui contract de credit bancar, care autorizează banca împrumutătoare să modifice în mod unilateral rata dobânzii pentru împrumuturi în cazul modificării ratei dobânzii de bază interne, nu are drept consecință faptul că este de asemenea nul și neavenit acordul - cuprins în aceeași clauză - privind plata unei dobânzi contractuale compuse din suma dintre rata de bază internă a băncii cuantificată exact la data semnării contractului (în procente) și un supliment contractual.

De asemenea, în Decizia nr. 198/18.1.2019, într-o situație similară în care o clauză a contractului de împrumut stabilea o rată a dobânzii variabilă, formată din două componente, una fixă și una variabilă, iar cea variabilă a fost stabilită pe baza normelor interne ale băncii, fiind indicat cuantumul concret al ratei dobânzii existente la momentul încheierii contractului sub forma unei valori numerice fixe, VKS a considerat că o modificare unilaterală a ratei dobânzii la cererea băncii nu este admisibilă. Cu toate acestea, în speță, VKS a trimis cauza spre rejudecare la instanța de apel (instanța de gradul al doilea), cu indicația ca, în cadrul rejudecării, cuantumul ratelor datorate în temeiul contractului să se stabilească prin aplicarea ratei fixe a dobânzii, menționată ca valoare numerică în clauza respectivă.

Prezentare succintă a situației de fapt și a procedurii

- 1 La 16 octombrie 2007, reclamantii au încheiat cu pârâta un contract privind un împrumut pentru construirea unei case, în cuantum de 45 000 de euro, care trebuia să fie vărsat în două etape și care urma să fie rambursat prin 252 de rate lunare egale.
- 2 Conform contractului, reclamantii datorau o dobândă anuală în cuantumul - stabilit de pârâtă pentru acest tip de împrumuturi - al „ratei dobânzii de bază” (RDB), diminuată cu 0,15 %. La momentul încheierii contractului, RDB era de 6,35 %. Contractul prevedea în mod expres că rata dobânzii de bază a băncii nu este negociabilă și că modificările acesteia sunt obligatorii pentru părți cu efect imediat.
- 3 Normele bancare interne prevăd că RDB este stabilită de un departament specific, Comitetul pentru gestionarea activelor și a pasivelor (denumit în continuare „KVAP”). Normele interne nu conțin o anumită formulă pentru calculul acesteia, ci se limitează să enumere factori în acest scop, fără a determina ponderea fiecăruia dintre aceștia.
- 4 Prin deciziile KVAP din 24 mai 2008, din 24 iulie 2008, din 24 iulie 2008, din 16 octombrie 2008, din 24 iunie 2011 și din 24 octombrie 2012, rata dobânzii aferente împrumutului reclamantilor a fost modificată, devenind în valoare de 6,55 %, 7,05 %, 7,8 %, 8,05 % și 7,8 %. Începând cu anul 2012, reclamantii au plătit câteva rate cu întârziere.
- 5 La 1 decembrie 2014, părțile au încheiat un acord suplimentar cu privire la modificarea contractului de împrumut. În acest acordat, suma datorată era stabilită și prevăzută în conformitate cu calculele băncii, astfel încât, începând de la acest moment, rata dobânzii era calculată ca sumă între rata dobânzii de referință, EURIBOR la 6 luni și o suprataxă fixă. În mod analog s-a procedat în cadrul a două acorduri ulterioare, la 26 mai 2015 și la 24 februarie 2017.

Principalele argumente ale părților din litigiul principal

- 6 Reclamanții solicită rambursarea dobânzilor pentru perioada cuprinsă între 2 mai 2012 și 2 decembrie 2014, considerând că acestea nu sunt datorate, deoarece ar fi fost stabilite pe baza unor clauze abuzive.
- 7 Aceștia consideră că ar trebui să le fie rambursate toate sumele plătite cu titlu de dobândă aferentă creditului în perioada indicată. În motivarea pretenției formulate, aceștia invocă faptul că metoda utilizată de bancă pentru stabilirea ratei dobânzii era una abuzivă. În consecință, întreaga clauză referitoare la dobânda contractuală ar fi lipsită de efect și, ca urmare a împrumutului, nu ar fi datorată nicio dobândă.
- 8 În subsidiar, aceștia solicită rambursarea unei sume calculate aplicând rata inițială, menționată în contract, a dobânzii aferente împrumutului. În această privință, aceștia se întemeiază pe opinia dominantă în cadrul jurisprudenței bulgare, potrivit căreia, atunci când stabilirea ratei dobânzii variabile a fost convenită în mod nelegal în contract, contractul indicând însă în mod expres ca valoare numerică cuantumul dobânzii la data plății împrumutului, această rată a dobânzii indicată în contract ca valoare numerică ar trebui să se aplice ca și cum ar fi stabilită pentru întreaga perioadă contractuală.
- 9 Pârâta susține că aceste clauze au făcut obiectul unei negocieri individuale (aspect cu privire la care instanța națională va decide în cadrul procedurii). În subsidiar, pârâta menționează că acestea nu sunt abuzive.

Prezentare succintă a motivării trimiterii preliminare

- 10 În speță, clauza privind modificarea ratei dobânzii ar putea fi abuzivă având în vedere condițiile prealabile ale modificării, dar aceasta nu poate fi considerată abuzivă în ceea ce privește stabilirea cuantumul ratei dobânzii la momentul încheierii contractului. Dacă instanța de trimitere ar da curs opiniei dominante în jurisprudență, stabilind o rată a dobânzii fixă pentru contractul de împrumut, aceasta s-ar substitui voinței părților, care au convenit în mod expres o rată a dobânzii variabilă. Înlocuirea cu altceva a voinței părților ar putea fi interpretată ea însăși ca o prejudiciere a consumatorului.
- 11 Există un conflict între două principii juridice recunoscute ale dreptului Uniunii. Pe de o parte, în conformitate cu articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13, instanța este obligată să mențină părțile din contract care nu sunt afectate de clauzele abuzive. Această regulă garantează libertatea contractuală a părților. Pe de altă parte, în Hotărârile Banco spanol de Crédito (C-618/10) și Asbeek Brusse și de Man Garabito (C-488/11), Curtea de Justiție a Uniunii Europene solicită instanței naționale să înlocuiască echilibrul formal al drepturilor părților printr-un echilibru efectiv, eliberând consumatorul de clauzele care îl prejudiciază.
- 12 Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene referitoare la contractele de împrumut cu rată a dobânzii variabilă necesită a fi precizată. Problema se naște

atunci când rata dobânzii este constituită din două componente, una fixă și una variabilă, și când componenta variabilă nu este un indice bursier general, ci este stabilită de creditor pe baza unui ansamblu de factori. În aceste cazuri, în care componenta variabilă nu se întemeiază nici pe o formulă concretă, nici pe un ansamblu de factori obiectivi cu o ponderare clară, rata contractuală a dobânzii nu este conformă cu necesitatea de a asigura justiția.

- 13 Problema se limitează la a preciza care sunt limitele în cadrul cărora este admisibil să se înlocuiască voința părților în conformitate cu cele două principii menționate mai sus.
- 14 În plus, trebuie să se examineze dacă este admisibilă situația în care consumatorul își exprimă acordul în legătură cu efectul unei clauze potențial abuzive în cazul modificării legale ulterioare a contractului încheiat cu un comerciant și, în cadrul acestei examinări, să se răspundă la întrebarea dacă un astfel de acord individual exonerează instanța de obligația de a-l elibera pe consumator de clauza potențial abuzivă acceptată de el inițial, în cazul în care consumatorul, în urma unor negocieri individuale cu comerciantul, în cadrul cărora a fost încheiat un contract valid și efectiv fără clauze abuzive, a consimțit cu privire la efectul util al acestuia.
- 15 Cu ocazia unor asemenea modificări ale contractului, părțile ajung de obicei la un acord cu privire la două elemente: quantumul obligației deja născute (care este afectat de efectul util al unei clauze potențial abuzive) și o nouă abordare în ceea ce privește stabilirea obligațiilor care decurg din împrumut (pentru care nu sunt invocate clauze abuzive în prezenta cauză). Problema care se pune este dacă și în ce măsură nulitatea unei clauze convenite (cu privire la stabilirea quantumului datoriei) afectează nulitatea celorlalte (cu privire la stabilirea unei noi metode de calculare a dobânzii).
- 16 În ceea ce privește modul de stabilire a dobânzii în cazul unei rate variabile convenite inițial pe baza unei clauze abuzive, există patru soluții posibile.
- 17 În primul rând, ar fi posibil ca instanța să transforme dobânda într-o dobândă fixă. O astfel de soluție este însă contrară voinței exprese a consumatorului. Singura posibilitate de a permite consumatorului să profite de nivelul dobânzii mai avantajos de pe piață ar consta, după rambursarea anticipată a împrumutului, în a obține finanțarea de la un alt comerciant. Această soluție prezintă riscul ca creditorul profesionist să prefere să utilizeze clauze abuzive cu privire la modificarea ratei dobânzii, în măsura în care consumatorii care nu își reclamă drepturile ar urma să plătească dobânzi mai ridicate, în timp ce consumatorii care invocă clauzele abuzive ar rămâne obligați să plătească cel puțin dobânda aferentă ratei indicate inițial în contract. Astfel, profitul comerciantului ar fi asigurat.
- 18 În al doilea rând, ar fi posibil să se considere că, în cazul unor clauze abuzive referitoare la stabilirea metodei de modificare a ratei variabile, consumatorul ar trebui să rămână obligat să plătească numai componenta fixă a ratei dobânzii. Această variantă ar corespunde voinței părților și ar fi cea mai apropiată de

principiul menționat în Hotărârea Banco Espanol de Crédito (C-618/10) și în Hotărârea Asbeek Brusse și de Man Garabito (C-488/11): instanța nu înlocuiește voința părților, ci „anulează” partea din contract afectată de caracterul potențial abuziv. Această soluție poate fi acceptată în măsura în care prin ea se sancționează creditorul care acționează în mod nelegal. Totuși, aceasta nu poate fi pusă în practică atunci când componenta fixă a dobânzii are o valoare negativă, în speță, - 0,15 %.

- 19 În al treilea rând, ar fi posibil să se considere că, în cazul stabilirii în acest mod a ratei variabile a dobânzii ca urmare a unor clauze abuzive, consumatorul nu datorează nicio dobândă. Această soluție este cea mai disuasivă pentru comercianții necinstiți. În schimb, aceasta transformă contractul de împrumut într-o modalitate de finanțare gratuită. Este problematică, în cazul unei astfel de soluții, posibilitatea instanței de a „elibera” anumite persoane de angajamentele lor, dacă se procedează prea liberal în ceea ce privește anularea unor astfel de clauze.
- 20 În al patrulea rând, este posibil ca instanța națională să înlocuiască clauza abuzivă referitoare la rata variabilă prin orice alt indice al dobânzii, cum ar fi rata dobânzii legale sau rata dobânzii medii de pe piață aferentă unui împrumut în același cuantum, cu aceleași garanții și cu același termen de rambursare. Această soluție nu respectă nicidecum voința părților și are ca efect să o substituie cu voința instanței.
- 21 În ceea ce privește chestiunea privind consecințele unei modificări ulterioare a contractului încheiat cu consumatorul și care conține clauze abuzive, instanța de trimitere consideră că sunt posibile, de asemenea, mai multe soluții.
- 22 În primul rând, ar fi posibilă o soluție prin care înlocuirea, convenită de părți, a unei clauze abuzive cu o clauză neabuzivă cu efect pentru viitor să nu influențeze lipsa efectului util al contractului în partea acestuia care este viciată de caracterul abuziv. În cadrul unei astfel de soluții, consumatorul nu ar fi ținut de contractul modificat în beneficiul său, în măsura în care această modificare l-ar pune într-o situație mai puțin favorabilă decât aceea pe care ar fi creat-o efectul clauzei abuzive în privința sa în orice moment din perioada de valabilitate a contractului. Această soluție consolidează funcția de sancționare a instituției juridice a clauzelor abuzive. Pe de altă parte, instituirea unei astfel de reguli ar fi de natură să descurajeze comercianții să amelioreze voluntar poziția consumatorilor, creând premisele creșterii numărului de litigii în fața instanțelor de judecată.
- 23 În al doilea rând, ar fi posibil ca modificarea contractului afectat de clauzele abuzive, prin care consumatorul se declară dispus să își asume o parte din efectele contractului în schimbul punerii contractului în conformitate cu legea, să remedieze pe deplin consecințele nefavorabile pentru consumator. Această soluție ar fi în conformitate cu norma potrivit căreia clauzele unui contract care au făcut obiectul unei negocieri individuale nu sunt niciodată abuzive, precum și cu principiul autonomiei de voință. Cu toate acestea, soluția ar situa o parte mai puțin

informată într-o poziție în care și-ar putea prejudicia interesele în mod irevocabil. În schimb, ar fi rezonabil să se considere că, în cazul unei declarații exprese a consumatorului că are cunoștința de existența unei clauze abuzive, este posibilă o asemenea remediere a contractului.

- 24 În al treilea rând, efectul acordurilor privind modificarea contractului, prin care sunt modificate clauzele abuzive, ar putea fi totuși menținut numai parțial. În acest caz, instanța națională ar trebui să stabilească ce efect ar fi produs contractul în absența clauzelor abuzive până la data modificării. Cu toate acestea, începând de la data încheierii unui contract de modificare legal, ar trebui aplicată voința neviciată a părților. Această abordare este echilibrată și protejează atât voința părților, cât și interesul consumatorului. Ea nu ar putea fi însă pusă în aplicare în cazul în care ar trebui să se considere că consumatorul nu datorează nicio dobândă, în măsura în care inițial a fost încheiat un contract de împrumut care conține clauze abuzive care definesc modul de stabilire a unei rate variabile a dobânzii.